

ცხოვრება და მოქალაქეობა ღირსისა მამისა

ანტონ მესვეტისა,

საკვირველთ-მომქმედისა მარტყოფელისა. ¹⁾

ღირსი და ღმერთ-შემოსილი მამა ჩვენი ანტონი მარტყოფელი იყო ერთი ათ-ცამეტთა ასურელთა, ანუ კაბადოკიელთა ²⁾ მამათაგანი. მამა ანტონის მოძღვარი და მასწავლებელი იყო წმიდა იოანე ზედაზნელი; ამ გამოცდილის მოძღვრის ხელმძღვანელობით მოღვაწეობდა მამა ანტონი ჯერ ისევ თავის სამშობლო-ქვეყანაში – კაბადოკიაში. კაბადოკია ძრიელ ადრე გაქრისტიანდა და სახელი გაითქვა თვისთა შვილთა სამისიონერო მოღვაწეობით; იგი გადაიქცა სამისიონერო ბანაკად იმათთვის, ვინცა იმყოფებოდნენ ბნელსა და აჩრდილთა სიკვდილისათა ³⁾. მკვიდრნი მცხოვრებნი კაბადოკიისა – მესხნი, ხალიზნი, კოლხნი, იბერნი, ისპირელნი და სხვანი, როგორცა სჩანს მოსე წინასწარმეტყველის, ეგვიპ-

¹⁾ მარტყოფის მონასტერი იმყოფება თბილისიდან ოცი ვერსის მანძილზე ჩრდილო-აღმოსავლეთად.

²⁾ სპარსელთ ომების დროს პირველად ჩნდება სახელწოდება კაბადოკიისა, რომელსაც ბერძნებმა შემდეგ დაარქვეს ასურეთი.

³⁾ იხილე ისტორიული მონოგრაფია „წმინდა მოციქულთ-სწორი ნინო, განმანათლებელი საქართველოსი.“ მწყემსი 1889 წ. № 6 შენიშვნა 2.

– 4 –

ტელთა ძველ მატიანედან, ასირიელების წარწერებიდან და ძველ საისტორიო ნაწერებიდან; იმავე ჩამომავლობისა იყვნენ ქართველნი – ქართლოსიანები. ეს ეხლა ჭეშმარიტება არის, დამტკიცებული და დამყარებული ახალის ყოვლად სარწმუნო ფაქტებითა. ⁴⁾ ამ ერთ-ტომობითა და ნათესაობით აიხსნება ის ისტორიული ამბავი, რომ მისიონერები მოდიოდნენ ჩვენში კაბადოკიიდან. წმ. ნინო განმანათლებელი საქართველოსი კაბადოკიელი იყო. მთავარ-მოწამე გიორგი, პატრონი საქართველოსი და განსაკუთრებით პატივცემული ქართველთაგან აგრეთვე კაბადოკიელი იყო. საქართველოს ეკლესიაც პირველში მიწერილ იქმნა იმავე ანტიოქიის საპატრიარქოს ⁵⁾, რომელიც იმყოფებოდა კაბადოკიის სამზღვართა შორის და საიდანაც მოდიოდნენ ჩვენში პირველნი მღვდელთმთავარნი და მოძღვარნი ეკკლესიისანი. გრიგოლ ღვთის-

მეტყველი – განმანათლებელი არაგვის ხეობისა ⁶⁾ კაბადოკიიდან იყო მოსული; იქიდგანვე მოვიდნენ ათ-ცამეტნი მამანიცა.

⁴⁾ იხილე წიგნაკი პროფესორის დ. ი. ჩუბინაშვილისა, „ეტიმოგრაფიული განხილვა ძველთა და ახალთა მკვიდრთა კაბადოკიისათა“ და გამოკვლევა

პროფესორის ა. ს. ხახანაშვილისა „Древн. пред. раз. груз. по малой

Ази. Москва 1890 г.

5) დღემდე ანტიოქიის პატრიარქის ტიტული ასეთია „პატრიარქი ღვთის ქალაქისა ანტიოქიისა, ასურეთისა, ივერიისა, კილიკიისა, მესოპოტამისა და სრულიად აღმოსავლეთისა.“ მოგზაურობა მურავიოვისა წმ. ადგილებში, ნაწილი მეორე გვ. 199.

6) ბოდორნის სახარებაში, რომელიც დაწერილია მეთხუთმეტე საუკუნეში, წმ. გრიგოლი ნაზიანზელი ირიცხება არაგვის განმანათლებელად; მის სახსოვრად წმ. მეფე დავით აღმაშენებელის დროს დაწესებული იყო ლიტანიობა ქ. დუშეთში. იხილე „Описание Душета“ იოსელიანი-სა, გვ. 20-23. შენ., 12.

– 5 –

მეექვსე საუკუნეში ანტიოქიის მიდამოთა შორის, როგორც მოწმობს ჩვენი საეკლესიო მატთანე და მარტიროლოგია, აღმობრწყინდა ნეტარი იოანე ღვაწლ-შემოსილი, ვითა სხივ-მფენი რამ მნათობი, რომელსაც ყოველ მხრიდან ეტანებოდნენ ისინი, ვისაც სწყუროდა იმის ბრძნულ ხელმძღვანელობით წარმატებულიყო სულიერად და მიებაძნა მისთვის ბერ-მონოზნულის მოღვაწეობითა; მაგრამ თუ ანტიოქიაში აღორძინებული იყო ეკლესია ქრისტესი და თვითეულ მის წევრს შეეძლო უშიშრად და ცხადად ეღვიარებინა ქრისტეს სარწმუნოება. სამწუხაროდ ეს ასე არ იყო მაშინდელ საქართველოში, რომელსაც გარშემო ეხვივნენ წარმართნი ცეცხლის თაყვანის-მცემელნი და მწვალებელნი. ამ ნორჩის საქრისტიანო ეკლესიისათვის საუბედურო დროს საქართველოს ანუ ივერიაში დიდის გულ-მოდგინებით ვრცელდებოდა ზორასტრის

მოდღვრება, რომლის მფარველი და დამცველი იყო ყოვლად ძლიერი მაშინდელი სპარსეთი. მეექვსე საუკუნე და დასაწყისი მეშვიდისა განსაკუთრებით გაჭირვებული დრო იყო ახლად დანერგილის საქართველოს ეკლესიისათვის. თუ საჭირო იყო ოდესმე, სწორედ ეხლა იყო საჭირო ზნეობრივი და სარწმუნოებრივი შემწეობა და დახმარება.

კურთხეული ივერია მუდამ ღვთისა დედის ყოვლად წმინდის მფარველობის ქვეშ იმყოფებოდა, რომლის ფიქრიც გამუდმებულის მზრუნველობით თავს დასტრიალებდა საქართველოს და მართლაც, დედამ ღმრთისამ, ამ დაუძინებელმა მეოხმა და მლოცველმა, რომელიც მოწყალე თვალთ უცქეროდა თავის ხვედრს ქვეყანასა 7), უბრძანა წმ. იოანეს: წადი

7) მეფე-ისტორიკოსი კონსტანტინე პორფიროგენეტი თვისს Troité de e'administration de e'Empire, რომელიც შეადგინა 952 წელს ამ-

– 6 –

შენის მოწაფეებითურთ ივერიაში და დაამყარე იქ წმ. სარწმუნოებაო. საქართველოს ერის მოწიწებით დაცულ თქმულებასამებრ, ყოვლად წმიდა დედოფალს წილად ხვდა ქვეყანა ივერიისა, როცა მოციქულებმა გაინაწილეს თავიანთ შორის სხვა და სხვა ქვეყნები ქრისტეანობის საქადაგებლად და ღვთის-მშობელმაც ანდრია პირველ-წოდებულისა და მოციქულთა-სწორის ნინოს შემდეგ სხვა ახალნი განმანათლებელ-

ნი მოიპოვა თვისის ქვეყნიურის ხვედრის განსამტკიცებლად ქრისტეს სარწმუნოებაზედ.

ღირსმა იოანემ სასწაულებრივ იხილა ყოვლად უბიწო დედა-ღვთისა, რომელმაც უბრძანა მოქცევა საქართველოსი. ამ ბრძანების აღსასრულებლად იოანე წამოვიდა საქართველოში თორმეტის თვისის რჩეულის მოწაფითა; ეს თორმეტნი მოწაფენი ჩვენს საეკლესიო საგალობლებში შედარებულნი არიან 12 ქვას, რომელნიც ამკობდნენ ძველის აღთქმის მღვდელ მთავრის შესამოსელს ⁸⁾). საქართველოში ღირსსა იოანეს გამოცხადნენ ყოვლად-უბიწო ღვთის-მშობელი და წმ. ნინო და უბრძანეს: გაკვზავნე შენი მოწაფენი ქართლსა და კახეთს სახარების საქადაგებლად და ქრისტიანობის გასავრცელებლად წარმართ მთიელებშიო. იოანემ დაუყოვნებლივ

ბოხს: „უნდა ვიცოდეთ ივერიის კუროპალატნი (მეფენი) თავს იქებენ და ამბობენ მეფე წინასწარმეტყველის დავითის ჩამომავალნი ვართო. იმათის აზრით ქართველთა მეფენი წარმომდგარან დავითის იმ შვილისაგან, რომელიც იყო მისი უკანონო ცოლის ურისაგან ნაშობი. ამიტომ ყოვლად-წმიდა ქალწულის მარიამის ნათესავებათა სთვლიან თავიანთ თავს, რადგან ისიც დავითის გვარის შთამომავალი იყო.

⁸⁾ იხ. მე-5 საგალობელი სტიქარონისა, რომელიც იგალობება 7 მაისს დიდის მწუხრის დროს.

– 7 –

აასრულა მათი წმინდა სურვილი, დაარიგა მოწაფენი თვისნი და გაკვზავნა, საითაც გზა უჩვენა სულმა წმიდამ, რომელიც უწევდა ყოველ-გვარს ხელ მძღვანელობასა ივერიაში მოღვაწეობის დროს. და აი საკვირველი და სულის მაცოცხლებელი კაბადონი ღვთის სუფევის ისტორიისა გადაიშალა საქართველოში და კაცობრიობამ იხილა მიუწდომელნი და განუსაზღვრელნი გზანი ღვთის განგებისა და მადლობისანი.

ერთი ამ ათ-ცამეტთა ახალთა მოციქულთაგანი და ივერიის განმანათლებელთაგანი ღირსი ანტონი, რომლის წმიდა ცხოვრებაც გვინდა გიამბოთ, გაემართა კახეთისაკენ სამოღვაწეოდ და სახარების საქადაგებლად. პირველად მან იქადაგა მთიელთა შორის ზედა-ზადენის მთის მიდამოებში და ბევრნიც დააყენა ჭეშმარიტს გზაზედ და დანათლა კიდევც ⁹⁾).

შემდეგ ანტონმა მოიარა ქადაგებით კახეთის სხვა და სხვა სოფლები და გადავიდა ზედა-ზადენის მთების კალთებზედ აღმოსავლეთად. აქ ინახულა თვისნი თანა-მოღვაწენი: ზენონ იყალთოელი, შიო მღვიმელი და იოსებ ალავერდელი და აირჩია თვისთა თანამგზავრებითურთ ერთი ხეობა, სახელდობრ ლოპატანისა და დასახლდა იქ დიდოელთა და საზოგადოდ ლეკთა მეზობლად. თვისის ღვაწლ-მოსილის წმიდა ცხოვრებითა და სასწაულთ-მოქმედებით მრავლად მოიპოვა მან ველურ მთიელებში მომხრენი და მოწაფენი, რომელთათვისაც მონასტერიც დააარსა ალაზანს გაღმა. ხოლო თვითონ განმარტოვდა და დაბინავდა სოფელ ახმეტას ახლო; მაგრამ ამ განმარტოებაში დიდხანს არ დასტოვეს; ნეტარი მამა მალე

⁹⁾ იხ. წესი მწუხრ-ცისკრისა და წირვისა ანტონ მარტყოფელის პატივსაცემლად შედგენილი ქართულად.

მოსძებნეს ახლომახლო მცხოვრებლებმა, მალ-მალ დადიოდნენ მასთან და ადიდებდნენ სასწაულთ-მოქმედებას, ქმნილს ანტონის მიერ ამ ახალს ბინაზედა.

აქედან ღვთის სასურველი ანტონი კვლავ წავიდა განსამარტოვებლად აკრიანის მთაზედ, რომელიც უტეხის და გაუვალის ტყით იყო დაფარული. ეს ადგილი 30 ეჯის მანძილზედ იქმნებოდა სამეუფო ქალაქს მცხეთიდან. თვით მთას დაერქვა მას აქეთ მთა მარტმყოფისა, ხოლო თვით ანტონს ეწოდა სახელი მარტომყოფელისა ¹⁰⁾ გარნა ლამპარი, ანთებული დიდებულსა და სახილველად საოცარ მარტყოფის მთებზედ, დიდხანს არ დარჩა შეუნიშნავი. რამდენისამე ხნის შემდეგ, ანტონი იპოვეს მონადირეებმა, რომლებიც ფურ ირმებზედ წასულიყვნენ მთაში სანადიროდ ¹¹⁾ და სწორედ ეს ფურ-ირმები ასაზრდოებდნენ წმ. მამა ანტონს თვისის რმითა.

მას უკან ეს ადგილი სანეტარო სამყოფი შეიქმნა იმათთვის, ვისაც სწყუროდა განდეგილობა და განდეგილობით ღვაწლ-მოსილობა. აქედან გამოდიოდა ნათელი ანტონის ყოვლად-ქველისა და მკაცრის განდეგილობით აღსავსე ცხოვრებისა და ეფინებოდა ახლად მოქცეულ ივერიელებს და ამტკიცებდა მათს სარწმუნოებასა. ღირსისა მამისა ანტონის ხორცთ-მოკვდინებით ცხოვრებამ, მისდა მიმადლებულმა ნიჭმა

¹⁰⁾ იხ. გუჯრები მეფე დავით იმამ-ყული-ხანისა. აღწერა მარტყოფის მონასტრისა პლ. იოსელიანისა, 1847 წ. გვ. 29-30.

¹¹⁾ ამიტომ არის, რომ ღირსისა ანტონის ხატზედ ჰხატავენ ირემს. საჭიროა აქვე შევნიშნოთ, რომ ძველ-საქრისტიანო სიმბოლიკაში ირემი სიმბოლოა მოციქულისა, ცოდვის მომნაწიებლისა, წმიდანისა. იხ. Памятники Иконографии и Искусства, Н. В. Покровскаго, გვ. 34.

საკვირველთ-მოქმედებისამ და სნეულთა კურნებამ მრავლად მიიზიდა მასთან ქრისტიანენი, რომელთაც აღავსეს იქაურობა ადგილ მისის განმარტოებით ყოფნისა და აგრედვე მის-მიერ დაარ-

სებული მარტყოფის მონასტერიცა. ღირსმა მამა ანტონმა დააწესა თვისთა რიცხვ მრავალ მიმდევართა და მოწაფეთა შორის წესი და რიგი, ხოლო თვითოეულ იქვე ახალ მონასტრის მახლობლად აირჩია ერთი განმარტოებული და ხრიოკი ადგილი მარტყოფის მთის მწვერვალზედ, აღმართა იქ კლდეზედ ქვითკირის სვეტი, ანუ კოშკი, თორმეტი ადლის სიმაღლისა პატარა ეკკლესიითურთ სვიმეონ მესვეტის სახელობაზედა და დანარჩენნი დღენი თვისის სიცოცხლისა განატარა ამ მაღალ სულის მალხინებელს სვეტზედ. მაგრამ მახლობელ სოფლების მცხოვრებნი აქაც უშლიდნენ ხელს მის განმარტოებას: ყველა მისწრაფოდა საღმრთო სვეტისაკენ, ყველას სწყუროდა ელოცნა ხელთუქმნელი ხატი მაცხოვრისა. მრავალნი სნეულნი და უძლურნი მლოცავთა შორის ვედრებითა წმ. მამა ანტონისა-

თა იკურნებოდა. 15 წელმა განვლო მას შემდეგ, რაც ანტონი სვეტზედ ცხოვრებდა; ხოლო შემდგომად ღირსმა ანტონიმ დაუტევა ქვეყნიური ასპარეზი და აღვიდა ცად, საცა სდგას უზუნაესის საყდრის წინაშე ჩვენდა ხსნის მეოხად, მფარველად და მლოცველ-მავედრებლად ¹²⁾.

¹²⁾ იხ. ცხოვრება ღირსისა ანტონი მესვეტისა, მარტყოფელის საკვირველ-მოქმედისა, Полн. жизнь Свят. Грузинск. церкви. საბინინისა, ნაწ. III, გვ. 35-50; О праздн. устан. Прав. Грузин. Церкви დ. ფურცელადისა. გვ. 59-61; Описание Мартмокоб. Мон. Пл. Иосселиани, თბილისი. 1847 წ.; Груз. и Арм. მურავიოვისა, ნ. III, გვ. 1-9; Кавказъ въ древ. Памят. Христ. დიმ. ბაქრაძისა, გვ. 98-99; საქართველოს სამოთხე, საბინინისა, გვ. 293-300 და ქართლის ცხოვრება, ნაწ. 1, გვ. 156-159.

– 10 –

საფლავი მისის წმიდა ნეშტთა იმყოფება მის მიერვე დაარსებულს მონასტერში კანკელის ჩრდილო კარებს ახლო და დღემდე ჰკურნავს სასწაულებრივ ყველას, ვინც სარწმუნოებითა და სიყვარულით მიჰმართავს წმიდანის სამარხსა ¹³⁾. წმ. ანტონის პატივის-საცემლად მარტყოფის მონასტრის წინამძღვრებად ხშირად ინიშნებოდნენ ეპისკოპოსნი, ხოლო მე-XII საუკუნიდან აქ დასდეს ბინა რუსთავის ყოვლად-სამღვდელოთა, რომელთაც ჰქონდათ დროშა სარდლისა და ომიანობის დროს თავიანთის ჯარით ეჭირათ მარცხენა მხარე ლაშქრისა ¹⁴⁾.

ღვთის-მოშიში და ღვთის-მოყვარული ერი საქართველოსი იმ თავითვე ეთაყვანება წმ. ანტონ მესვეტეს ¹⁵⁾ და მაცხოვრის ღვთაებრივ ხელთ-უქმნელს ხატს, რომელიც ნებითა და განგებითა ღვთისითა მოსვენებულ იქმნა ივერიაში წმ. ანტონ მარტყოფელის „მესვეტეობისა სხივ-მრავალ მზისა“ მიერ ¹⁶⁾.

ჯერ ისევ მაშინ, ვიდრე ღირსი ანტონი წარმოემართებოდა ანტიოქიიდან ივერიაში მოსასვლელად სხვათა ღირსთა მამათა თანა, მან იცოდა, რომ ნესტორიანების ერთ-ერთს

¹³⁾ იხ. Кавказ. Кален. 1852 წლ., გვ. 255 და Груз. и Арм. М. ბ. III, გვ. 3.

¹⁴⁾ ვახუშტი, გეოგრაფიული აღწერა საქართველოსი გვ. 304.

¹⁵⁾ სადღესასწაულოში საგალობლის მე-4 მუხლში ღირსი მამა ანტონი იოანე წინამორბედსა და დიდს წინასწარმეტყველს ილიას არის შედარებული. იხ. საქართველოს სამოთხე, საბინინისა, გვ. 297.

¹⁶⁾ იხ. მე-2 საგალობელი 7 მაისის დიდის მწუხრის სტიქარონისა.

– 11 –

ეკკლესიაში ესვენა პირი ხელთ-უქმნელის ხატისა (უბრუსი) ¹⁷⁾, რომელიც გაუგზავნა იესო ქრისტემ ედესის ტოპარქს ავგარსა ¹⁸⁾ და იქვე იყო კეცი ¹⁹⁾ რომელზედაც სასწაულებრივ გადაიხატა ღვთაებრივი სახე მაცხოვრისა. ივერიაში წამოსვლამდე მამა ანტონმა ჩუმად აღიღო ის კეცი, მისივენა გულზედ და ისე გამოუდგა საქართველოს გზას. წმ. ანტონის სანეტარო

გარდაცვალების შემდეგ ხელთ-უქმნელი ხატი უფლისა ჩვენისა იესო ქრისტესი ესვენა მარტმყოფის მონასტრის უმთავრეს ეკკლესიაში მრისხანე თემურ-ლენგის შემოსევამდე, თითქმის მე-XIV საუკუნის გასვლამდე.

ამ დროს, როცა მთლად ქრისტიანენი ცეცხლისა და მახვილის წერად იყვნენ გამხდარნი, მარტმყოფის ეპისკოპოსმა გიორგიმ († 1395 წ.) ფარულ ადგილას დაჰმალა ის ხელთ-უქმნელი ხატი; მაგრამ, როცა მონასტერი მტერმა დაიპყრო და თვით მღვდელთ-მთავარი გიორგიც მოკლულ იქმნა ქრისტეს ჯვარის მტერთაგან, ეპისკოპოსმა ვეღარ მოასწრო და ვეღარ ანიშნა მონაზონთა ძმობას, სად დაჰმალა ძვირფასი საუნჯე ქრისტიანობისა. დღესაც არავინ იცის, სად არის დამალული იგი საუნჯე. გიორგის შემდეგნი ეპისკოპოსნი და

¹⁷⁾ საინტერესოა ამბავი წმ. მანდილისა, მოთხრობილი გადმოქართულებით და მოთავსებული გელათის სახარების ბოლოში. იხ. Миніа-тюри Евангелія Гелатскаго Монастыря XII вѣка, И Покровскаго, გვ. 52-57.

¹⁸⁾ საქართველოს სასულიერო მახარებელი 1864 წლ. № 7 გვ. 51-57.

¹⁹⁾ ამ აგურს საქართველოს მატინეებში კეცი ეწოდებოდა. კეცი თიხის ჭურჭელია, უყურო ტაფასა ჰგავს და საზოგადოდ ჰნიშნავს მასალას, რომელიც თიხის ჭურჭლის საწარმოებლად არის მომზადებული.

მარტმყოფის მონასტრის წინამძღვარნი ბევრსა სცდილობდნენ ეპოვნათ როგორმე ეს სიწმიდე, მაგრამ მათი ყოვლად კეთილი და პატიოსანი ცდა ამაო იყო. ტაძრის ერთს სვეტზედ დახატული იყო სახე მაცხოვრისა და ამ გარემოებამ მისცა საფუძველი ზოგს ეფიქრათ, რომ, ვითომ, ხელთ-უქმნელი ხატიც სწორედ იმ სვეტშია დაფარული; დააქციეს ის სვეტი, მაგრამ ხატი-კი მაინც ვერ იპოვნეს ²⁰⁾. ბერ-მონაზონნიც ყოველ-გვარს აღთქმასა სდებდნენ და ჰმარხულობდნენ, იქნება ველირსოთ და ღმერთმა გვაპოვნინოს დამალული წმიდა ხატიო, მაგრამ ყველივე ამაო იყო.

საქართველოს ეკკლესია ძველთა დროთაგანვე აქებს და ადიდებს თვისს საგალობლებში ამ საკვირველ-მოქმედს ხატს და ამიტომ მიღებულია, რომ თვით ამ დიდად წმინდა ხატის მომტანი, ღირსი ანტონი იხატებოდეს ხელთ-უქმნელის ხატით გულზედ. ნამდვილი პირი ამ საკვირველ-მოქმედის ხატისა დასვენებული იყო მარტმყოფის მონასტერში, ვიდრე გაუქმდებოდა ის მონასტერი. 1752 წელს დაღესტნის ონავარმა ლეკებმა დააქციეს მონასტრის გალავანი, შემუსრეს სრულიად თვით ღირსის ანტონის მონასტერიცა, მაგრამ საბედნიეროდ, ბერ-მონაზონებმა მოასწრეს ხელთ-უქმნელის ხატის პირი გადაერჩინათ. ეს პირი ჩამოასვენეს ტბილისში და დაასვენეს ნიშში, რომელიც ამ ხატისთვის საგანგებოდ იყო აგებული.

²⁰⁾ დიმი. ფურცელამე სიმართლეს ძრიელ არის დაშორებული, როცა ამტკიცებს, რომ ვითომ ის წმინდა ხელთ-უქმნელი ხატი მაცხოვრისა ამ ჟამად ასვენია ტფილისის სიონის საკათედრო ტაძრის ეკვდერში. იხ.

1818 წელს საქართველოს ეგზარხოსის თეოფილაქტეს განკარგულებით, ეს ხატი გადაიტანეს სიონის საკათედრო ტაძრის ეკვდერში, საცა დღემდე ასვენია.

1823 წლის მიწის-ძვრით ჩამოიქცა გუმბათი მარტყოფის ეკლესიისა და დაზიანდა აღმოსავლეთის კედელი მონასტრისა და ამ გარემოებამ მოასწრაფა შემუსვრა მონასტრისა. ნეტარ-ხსენებულმა საქართველოს ეგზარხოსად ნამყოფმა მიტროპოლიტმა ისიდორემ, აღძრულმა საღმრთო გულ-მოდგინებით ღვთის ტაძრის სადიდებელად, განაახლა შემუსვრილი მონასტერი მარტყოფისა ქველ-მოქმედთა შეწევნითა 1847 წელს. დღეს ეს მონასტერი საეგზარხოსოს სახლს აქვს მიწერილი და საზაფხულო სამყოფად არის დანიშნული საქართველოს ეგზარხოსებისათვის.

ღირსისა მამისა ჩვენისა ანტონ მარტყოფელის საფლავის პოვნის შესახებ მოგვითხრობენ შემდეგს: როდესაც შეუდგნენ ეხლანდელ ეკლესიის აგებას, მაშინ არავინ იცოდა, სად იყო საფლავი ანტონისა, ეკლესიის რომელს კუთხესა და რომელს ადგილას. დაუწყეს ძებნა, მაგრამ ვერ იპოვნეს. შესწუხდა დიდად აწ განსვენებული იოანე მაკარაშვილი, რომელმაც დიდად იამაგა მარტყოფის ეკლესიის აგებისა და განახლებისათვის. ეგ იოანე მაკარაშვილი ნორიოში სცხოვრობდა და იქ ეპოვნა ერთი ღრმად მოხუცებული, უსინათლო კაცი, რომელსაც ეთქვა, რომ მე მახსოვს, სად იყო ძველს ეკლესიაში საფლავი და, თუ დამაყენებთ დასავლეთის მხრით, პირველ კარის შესავალთან, მერე თითონ მე მივალ იმ ადგილამდე, საცა მეგულება წმინდა ანტონის საფლავო. დააყენეს მართლა იმ კარებთან და უსინათლო მივიდა ერთს ადგილამდე, საცა გაჩერდა და სთქვა: მონახეთ

აქაო. მოსთხარეს და მალე გამოჩნდა გადაკირწყლული საფლავის თავი. იოანე მაკარაშვილმა მაინც გული ვერ დააჯერა და გაატეხინა თალი. ამოიღეს რამდენიმე აგური და იხილეს ღირსი მამა ანტონი. იოანემ მოახსენა ეს ამბავი საზაფხულოდ იქ მყოფს საქართველოს ეგზარხოსს, განსვენებულს მიტროპოლიტს ისიდორეს, ვიპოვნეთ საფლავი თქვენო მეუფებო. ისიდორე აღივსო სიხარულით, მიბრძანდა და იხილა განუხრწნელად მდებარე მამა ანტონი. ისიდორემ იქ მყოფთა-თანა თაყვანისცა წმ. ანტონის ნემტს და გარდაიხადა მცირე ლიტია და დაეხურა საფლავს ძვირფასი ფარჩა. ეს საფლავი მდებარეობდა წინანდელს დიდს ეკლესიაში ამბიონის წინ მცირეოდნად მარჯვენა მხარეს, ხოლო ეხლანდელს ეკლესიაში ჩრდილოეთის მხარეს კიდურში.

მარტყოფის მონასტერს ძველთა დროითგანვე დიდის მოწიწებით სცემს პატივს საქართველოს მართლმადიდებელი

ერი, რომელიც მრავლად იკრიბება იქ სალოცავად 15 აგვისტოს ღვთის-მშობლის მიცვალების დღეს და 16 აგვისტოს ხელთ-უქმნელის ხატის დღეობასა და თვით მონასტერიც ხომ ამ ხატის სახელზედ იყო დაარსებული ღირსისა მამისა ჩვენისა ანტონის მიერ. საქართველოს ეკლესია, რომელიც ქება-დიდებით იხსენიებს ანტონს, ვითარცა დიდებულს საკვირველთ მოქმედს და მესვეტეს, განმანათლებელსა და შემამკობელს ზეციურის დედოფლის საღმრთო ხვედრისას. ამიტომ ჩვენმა ეკლესიამ დააწესა მის პატივ-საცემლად ცალკე დღესასწაული 19 იანვარს, იმის გარდა, რომელიც დაწესებულია 7 მაისს საზოგადოდ ათცამეტთა მამათათვის. ჩვენმა ეკლესიამვე შეადგინა ცალკე წესი ღვთისმსახურებისა ამ დღისათვის, რომელიც შემდეგ შეავსო კათალიკოსმა ანტონ I-მა, ტფილელმა მიტროპოლიტმა ნიკოლოზმა და იოანე ფილოსოფოსმა.